

НОВІ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ РІДКІСНИХ ВИДІВ РОСЛИН У ВОЛИНСЬКОМУ ПОЛІССІ

О.Р. БАРАНСЬКИЙ

Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 Київ, вул. Тімірязєвська, 1

46 рідкісних видів рослин, виявлених автором у Волинському Поліссі, аналізуються за категоріями рідкісності. Описуються нові місцезнаходження 3 рідкісних видів, даються рекомендації щодо їх охорони.

Протягом 1993—1998 рр. у флорі Волинського Полісся нами було виявлено 117 нових місцезнаходжень 46 рідкісних видів рослин. Серед них 9 внесено до Червоних книг України та Білорусі, 11 — лише до Червоної книги України [9], 12 — лише до Червоної книги Білорусі [4], всього 33 види у 96 місцезростаннях.

За категоріями рідкісності, розробленими для Волинського Полісся, види розподілились у такому порядку.

I категорія — вкрай рідкісні види, що перебувають на межі зникнення та відомі в 1—2 місцезростаннях. Сюди включено *Osmunda regalis* L.

II категорія — дуже рідкісні види, які відомі у 3—6 місцезростаннях. Вона охоплює 3 види: *Acer tataricum* L., *Carex umbrosa* Host, *Chamaedaphne calyculata* L. Moench.

III категорія — рідкісні види, що відомі у 7—23 місцезростаннях. Сюди належать 16 видів: *Allium ursinum* L., *Astrantia major* L., *Betula humilis* L., *Cypripedium calceolus* L., *Dactylorhiza maculata* (L.) Soó, *Daphne sneorum* L., *Drosera intermedia* Hayne, *Galanthus nivalis* L., *Geranium phaeum* L., *Hedera helix* L., *Listera ovata* (L.) R. Br., *Neottia nidus-avis* (L.) Rich., *Oxycoccus microcarpus* Turcz. ex Rupr., *Pulsatilla patens* (L.) Mill. p.p. та ін.

IV категорія — відносно рідкісні види, які зрідка та спорадично трапляються на території Волинського Полісся і відомі у 23—60 місцезростаннях. Вона охоплює 15 видів:

Dactylorhiza incarnata (L.) Soó, *Dactylorhiza majalis* (Reichenb.) P.F., *Dentaria bulbifera* L., *Gladiolus imbricatus* L., *Lilium martagon* L., *Lycopodium annotinum* L., *Trollius europaeus* L., *Epipactis palustris* (L.) Crantz, *Platanthera bifolia* (L.) Rich. та ін. Описи нових місцезростань *Galanthus nivalis*, а також окремих видів родини *Orchidaceae* (*Cypripedium calceolus*, *Epipactis helleborine* (L.) Grantz, *Dactylorhiza maculata*, *Listera ovata*, *Dactylorhiza incarnata*) були представлені нами у попередніх публікаціях [1, 2]. У даній роботі подано описи місцезростань 3 інших рідкісних видів, занесених до Червоної книги України.

Allium ursinum L. (*Alliaceae*). Європейсько-евксінський з гірським відтінком вид [3]. Ареал охоплює переважно гірські райони Атлантичного узбережжя і центральної частини Європи, Кавказу, Малої Азії, окремі фрагменти у південній частині Скандинавського п-ова та Прибалтиці [11]. У Східній Європі трапляється спорадично, переважно у західних лісових районах та малопорушених широколистяних лісах. По території Волинського Полісся проходить північна межа суцільного поширення виду, яка збігається з підзоною дубово-грабових лісів Південного Полісся. Північніше вид стає дуже рідкісним і трапляється лише в острівних місцезростаннях.

Allium ursinum зростає у малопорушених тінистих листяних і мішаних лісах, віддає перевагу азотистим слабкокислим ґрунтам. За літературними даними [7, 8, 10], для Волинського Полісся було відомо 6 місцезрос-

тань виду, нами виявлено 7 нових місцезнаходжень у Ківерцівському, Маневицькому районах Волинської обл. та Володимирецькому р-ні Рівненської обл.

Найбільшу площу (3 га) займає ценопопуляція, виявлена у 37-му кварталі Партизанського лісництва Цуманського держлісгоспу. Вона приурочена до дубово-березового лісу. Склад деревостану: 60 % *Quercus robur* L. та 40 % *Betula pubescens* Ehrh. + *Carpinus betulus*. Зімкненість крон 60 %. У центральній частині на площі 2 га *Allium ursinum* є абсолютним домінантом весняної синузії, проективне покриття 90—95 %. Щільність популяції становить 1938 особин на 1 м². Віковий спектр лівосторонній з максимумом на ювенільних особинах.

Разом з *Allium ursinum* у даному кварталі виявлено інші рідкісні види рослин: *Galanthus nivalis*, *Listera ovata*, *Epipactis palustris*, *Dactylorhiza incarnata*, *Gladiolus imbricatus*, *Trollius europeus*.

***Astrantia major* L.** (Ariaceae). Центральноевропейський з гірським відтінком вид, ареал якого охоплює переважно гірські райони Європи: Піреней, Альпи, Карпати, на прилеглих рівнинних територіях трапляються острівні місцезнаходження виду. Східна межа острівної частини ареалу проходить з півночі на південь, через західні райони Литви, Білорусі [6], далі територією України через Волинське та Житомирське Полісся, Західний Лісостеп. Поширення *A. major* на схід стримується посиленням континентальності клімату, зменшенням вологості повітря, збільшенням тривалості ранніх заморозків.

У південно-західних районах Волинського Полісся, за літературними [5, 7] та гербарними даними (збори С. Мацько у гербарії Луцького краєзнавчого музею), відомо 12 місцезнаходжень виду. Нове місцезростання було виявлене нами у 9-му кварталі Сильненського лісництва Цуманського держлісгоспу Волинської обл. Вид зростає в екотоні між сосновим лісом та заплавною лукою. Просторова структура популяції стрічкового типу з незначними диз'юнкціями, її загальна протяжність становить 160 м, найбільша ширина — 8 м. У глиб лісових та лучних угруповань вид не заходить. Отже, еколого-це-

нотична приуроченість даного місцезростання підтверджує думку В.І. Мельника [5], що *A. major* є типовим лісолучним екотонним видом.

***Hedera helix* L.** (Araliaceae). Центральноевропейський з гірським відтінком вид. На території Волинського Полісся проходить північно-східна межа поширення виду, яка проходить з північного заходу на південний схід поблизу кордону Білорусі з Польщею, потім прямує на південь через Любомльський, Ковельський райони Волинського Полісся, далі повертає на схід, проходить уздовж Волинської гряди аж до Житомирського Полісся, знову повертає на південь до Вінниці. Поширення цього теплолюбного виду на північний схід обмежується кліматичними факторами: критичними зимовими температурами, висотою снігового покриву. Встановлено, що східна межа ареалу збігається з ізотермою січня $-4,5$ °C [6]. На території Волинського Полісся місцезростання *H. helix* та деяких інших центральноевропейських гірських видів приурочені переважно до Волинської гряди. Саме в цьому районі відомо 7 місцезнаходжень виду, 2 — в інших районах [5, 7, 8, гербарій LWS]. Нами виявлено 3 нових місцезнаходження виду: у 47-му кварталі Рафалівського лісництва Рівненської обл.; у 3, 9, 17, 18-му кварталах Сильненського та 23, 24-му кварталах Берестейського лісництв Цуманського держлісгоспу Волинської обл. Ценопопуляції Цуманського держлісгоспу численні, але малопотужні, представлені невеличкими куртинами або поодинокими особинами. Популяції приурочені до Волинської гряди, потужніші, оскільки вони більш наближені до екологічного максимуму.

Зважаючи на необхідність збереження ценопопуляцій рідкісних видів *Allium ursinum*, *Galanthus nivalis*, *Epipactis palustris*, *Dactylorhiza incarnata*, *Gladiolus imbricatus*, *Trollius europeus*, *Astrantia major*, *Hedera helix*, *Listera ovata* у 37-му кварталі Партизанського та у 3, 9-му кварталах Сильненського лісництв Цуманського держлісгоспу, нами подано матеріали на створення двох заказників.

1. Баранський О.Р. Орхідеї Волинського Полісся // Охорона і культивування орхідей. — К.: Наук. думка, 1999. — С. 30—32.
2. Баранський О. Сучасне поширення підсніжника білосніжного (*Galanthus nivalis* L.) у Волинському Поліссі // Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту. — 1999. — № 4. — С. 143—144.
3. Клеопов Ю.Д. Анализ флоры с широколиственных лесов европейской части СССР. — Киев: Наук. думка, 1990. — 352 с.
4. Красная книга редких и исчезающих видов животных и растений БССР. — Минск: Изд-во Бел. СЭ, 1981. — 288 с.
5. Мельник В.І. Особливості поширення центральноєвропейських видів флори Волинського Полісся // Укр. ботан. журн. — 1986. — 43, № 1. — С. 44—47.
6. Парфенов В.И., Лякавичус А.А., Козловская Н.В. и др. Редкие и исчезающие виды растений Белоруссии и Литвы. — Минск: Наука и техника, 1987. — 352 с.
7. Пачоский И.К. Флора Полесья и прилежащих местностей // Тр. Спб. о-ва естествоиспытателей. — 1897. — 27. — С. 1—103.
8. Флора УРСР / Під ред. М.І. Котова. — К.: Вид-во АН УРСР, 1936—1965. — Т. 1—12.
9. Червона книга України. Рослинний світ. — К.: Укр. енцикл., 1996. — 608 с.
10. Шевчик В.Л. Нові дані про поширення деяких рідкісних видів флори Західного Полісся // Укр. ботан. журн. — 1987. — 44, № 6. — С. 38—41.
11. Meusel H., Jager E., Weinert E. Vergleichende Chorologie der Zentraleuropaischen Flora. — Jena: Ved. Gustav Fischer Verl., 1965. — Bd. 1. — 583 S.; Bd. 2. — 258 S.

Надійшла 16.03.2000

НОВЫЕ МЕСТОНАХОЖДЕНИЯ РЕДКИХ ВИДОВ РАСТЕНИЙ В ВОЛЫНСКОМ ПОЛЕСЬЕ

А.Р. Баранский

Национальный ботанический сад им. Н.Н. Гришко НАН Украины, Украина, Киев

46 редких видов растений, выявленных автором в Волынском Полесье, анализируются по категориям редкости. Называются новые местонахождения 3 редких видов, даются рекомендации по их охране.

NEW LOCALITY OF RARE SPECIES OF PLANTS IN VOLYNIAN POLISSIA

A.R. Baransky

M.M. Gryshko National Botanical Gardens, National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine, Kyiv

Forty six (46) rare species of plants, detected by the author in Volynian Polissia, are analyzed by the categories of rarity. New localities of three rare species and recommendations on their protection are given.

УДК 581.524.1

ВЗАИМОВЛИЯНИЕ АКТИНИДИИ И КИЗИЛА В СМЕШАННЫХ ПОСАДКАХ

Т.Б. ВЕНЕДИКТОВА

Национальный ботанический сад им. Н.Н. Гришко НАН Украины
Украина, 01014 Киев, ул. Тимирязевская, 1

В вегетационном опыте изучали взаимодействие семян *Actinidia (arguta x purpurea)* и *Cornus mas* L. в смешанных посадках. Установлено, что кизил стимулирует рост семян актинидии. Влияние компонентов смешанных посадок обусловлено, по-видимому, корневыми выделениями. Путем подбора оптимальных соотношений компонентов можно улучшить их рост.

Концепция экологизации садоводства на основе увеличения видового разнообразия фитоценозов предполагает создание поли-

компонентных насаждений с участием новых плодовых культур. Для конструирования многовидовых искусственных сообществ необходимы глубокие знания о фитоценотической совместимости пород и сортов [2].

© Т.Б. ВЕНЕДИКТОВА, 2000